

Temat: Dotknąć prawdy... po projekcji filmu „Gadające głowy” Krzysztofa Kieślowskiego.

Opracowanie: Wojciech Stupnicki

Etap edukacyjny: gimnazjum, liceum

Przedmiot: informatyka

Czas: 2 godziny lekcyjne (plus projekcja filmu), następnie realizacja krótkiego filmu dokumentalnego

Po zajęciach uczeń będzie umiał:

- wyjaśnić – odwołując się do przykładów – co to jest film dokumentalny;
- opisać krótko zasady, według których realizuje się film dokumentalny;
- rozpoznać zabiegi formalne wykorzystane w filmie Kieślowskiego i wyjaśnić ich funkcję;
- dokonać analizy filmu dokumentalnego;
- zrealizować – wg schematu „Gadających głów” – własny film dokumentalny.

Metody pracy:

dyskusja, analiza filmu, praca z kamerą, praca w grupach, miniwykład

Środki dydaktyczne:

- film „Gadające głowy” Krzysztofa Kieślowskiego,
- kamera cyfrowa,
- mikrofon zewnętrzny oraz statyw.

Pojęcia kluczowe:

reportaż filmowy film dokumentalny rygor formalny ujęcie tło dźwiękowe kadr

Przebieg zajęć:

1. Zapowiedz uczniom, że obejrzą film Krzysztofa Kieślowskiego „Gadające głowy”. Poproś, by po projekcji odpowiedzieli pisemnie na pytania:

- *Według jakiego klucza wypowiadają się bohaterowie filmu?*
- *W jakim są wieku? Podaj porządek przedstawiania postaci.*
- *Czy znamy ich nazwiska?*
- *Z czym kojarzy się numerowanie ludzi?*
- *Jaki jest stosunek emocjonalny pytającego do bohaterów filmu?*
- *Z jakich środowisk wywodzą się postaci? Podaj przykłady.*
- *Czy są pogrupowane wg poziomu wykształcenia i statusu społecznego?*
- *Jak zmieniają się wypowiedzi bohaterów zależnie od ich wieku?*
- *Czy status społeczny postaci ma wpływ na ich tęsknoty?*
- *Jak dorosłe życie w społeczeństwie wpływa na pragnienia bohaterów – zmieniają się czy pozostają te same?*

2. Na kolejnych zajęciach zainicjuj krótką dyskusję na temat obejrzanego filmu. Aby ukierunkować rozmowę, zadaj następujące pytania:

- *Co przedstawiały kadry filmowe? Jak były budowane?*
- *Jakie budziły refleksje?*
- *Czy ten film odnosi się tylko do czasów PRL, czy też pragnienia sprzed trzydziestu lat są podobne do naszych?*

Podsumuj wypowiedzi uczniów, podkreślając, że reżyser poruszył w dokumencie wciąż aktualny temat dotyczący naszej osobowości i jej rozwoju w rzeczywistości społecznej.

3. Wyjaśnij różnicę między reportażem telewizyjnym a filmem dokumentalnym. Powiedz o pojmowaniu dokumentu jako sztuki. Oba te gatunki wykorzystują rzeczywistość, ale reportaż jest dziennikarstwem, ma opisywać świat, natomiast film dokumentalny rozumiany jako sztuka, nie tylko opisuje rzeczywistość, lecz także pozwala na szerszą refleksję, stawia pytania na tematy ogólniejsze, uniwersalne¹.

¹ T. Lubelski, *Współczesny polski film dokumentalny*, [dostępne na:] http://www.culture.pl/pl/culture/artykuly/es_film_dokumentalny, 09.03.2010.

4. Jeśli są to pierwsze zajęcia filmowe uczniów, to zapoznaj ich z podstawowymi pojęciami dotyczącymi tej sztuki (ujęcie, obraz, tło dźwiękowe, kadr). Następnie poproś, aby w parach spróbowali przeanalizować wybrane środki filmowe wykorzystane przez reżysera. Zadaj pytania:

- *W ilu ujęciach pojawia się każda z postaci?* (odp. każda z postaci pojawia się tylko w jednym ujęciu)
- *Co jest głównym tematem każdej ze scen?* (odp. wypowiadająca się postać)
- *Czy jest jakaś wspólna cecha wszystkich ujęć?* (odp. są półzblizeniami, są portretami, są statyczne)
- *Czy na podstawie obrazu i tła dźwiękowego jesteśmy w stanie dowiedzieć się czegoś o bohaterach?* (odp. w warstwie dźwiękowej i w drugim planie reżyser stara się przedstawić środowisko danej postaci)
- *Podaj przykłady kilku ujęć, w których w sposób niewerbalny otrzymujemy potwierdzenie słów bohaterów* (np. cicha dziewczyna/czytelnia, robotnik/fabryka, alkoholik/knajpa).

Poproś ochotników o odpowiedzi na każde z pytań.

5. Podkreśl, że takie właśnie rygorystyczne wykorzystanie środków filmowych (rygor formalny) pozwoliło reżyserowi skupić naszą uwagę na tym, co mówili poszczególni bohaterowie. Oprócz tych zabiegów formalnych, które uczniowie analizowali w parach (statyczny kadr, portret osoby w jednym ujęciu, przedstawienie postaci w jej naturalnym środowisku, w tle są wprowadzane informacje, które nadają wypowiedziom większą wiarygodność i indywidualizują bohaterów), autor zastosował prosty i czytelny klucz prezentowania wypowiedzi – według daty urodzenia (od osoby najmłodszej do najstarszej). Poza tym zadawał wszystkim ten sam zestaw pytań (*Kim jesteś? Czego chcesz?*).

6. Zaproponuj uczniom realizację krótkiego filmu opartego na schemacie wykorzystanym w „Gadających głowach”. Może to być zbiorowy portret klasy, wybranej rodziny lub osób spotkanych na ulicy. Poleć podopiecznym, by dobrali się w czwórki i zastanowili, kogo chcą sportretować oraz jakie pytania zadadzą (dwa lub trzy pytania otwarte, uniwersalne). Po kilku minutach poproś o przedstawienie propozycji. Zapisz wszystkie na tablicy. Następnie wspólnie (metoda głosowania) wybierzcie bohaterów i pytania. Gdy te ustalenia już zapadną, zapytaj uczniów, wg jakiego klucza (najlepiej innego niż ten, który zastosował Kieślowski) połączą wypowiedzi.

7. Zanim uczniowie przystąpią do kręcenia filmu (w szkole lub na zajęciach plenerowych, zależnie od wybranych bohaterów), poproś, by zapoznali się ze wskazówkami dotyczącymi kręcenia poszczególnych ujęć.

Załącznik:

Wskazówki dla uczniów:

1. Wytypujcie osobę, która będzie się wypowiadać.
2. Ustawcie odpowiedni kadr i wyreżyserujcie przynajmniej jedno ujęcie, pamiętając o środkach zastosowanych przez Kieślowskiego:
 - wszystkie ujęcia muszą być w jednym planie (im szerszy kadr, tym większa możliwość sfilmowania otoczenia, ale trudniej pokazać stan psychiczny postaci; rozwiązaniem pośrednim jest półzbliżenie);
 - tło powinno być charakterystyczne, ale bez zbędnych i mylących informacji dotyczących wypowiadającej się osoby (np. ksiądz nie powinien wypowiadać się na przystanku autobusowym czy w komisariacie policji).
3. Zadbajcie o to, żeby wypowiedź bohatera nie zachodziła na pytanie czy wasze wskazówki.
4. Nie urywajcie zapisu od razu po wypowiedzi bohatera, odczekajcie kilka sekund.
5. Jeśli nie macie mikrofonu zewnętrznego, to unikajcie wiatru i źródeł głośniejszych dźwięków.
6. Na etapie montażu wypróbujcie kilka różnych układek (wersji montażowych) i zdecydуйте o ostatecznym kształcie dzieła.
7. Aby wzmocnić oddziaływanie filmu, warto na koniec dać taką wypowiedź, która puentuje całość.